

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи
Пантелеймонов А. В.

“ _____ ” _____ 20__ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Економіка суспільного сектору

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ **Другий (магістерський) рівень** _____

галузь знань _____ **05 Соціальні та поведінкові науки** _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ **051 Економіка** _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ **Економічна теорія та економічна політика** _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ **Обов'язкова** _____
(обов'язкова / за вибором)

факультет _____ **Економічний** _____

2018 / 2019 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету

“22” червня 2018 року, протокол № 7

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Мірясов Ю.О., к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Протокол від “01”червня 2018 року № 10

Завідувач кафедри економічної теорії та економічних методів управління

(підпис)

Гриценко А.А.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією економічного факультету

Протокол від “21”червня 2018 року № 9

Голова методичної комісії економічного факультету

(підпис)

Євтушенко В.А.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Економіка суспільного сектору» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності (напряму) 051 Економіка

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є формування та поглиблення у студентів спеціалізації «економічна теорія та економічна політика» уявлень про роль та місце суспільного сектору економіки як невід’ємної частини загального механізму організації та функціонування сучасної економічної системи. Вивчення цього курсу формує логічну завершеність у структурі теоретичних уявлень про функціонування ринкової економіки.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Завданнями дисципліни є розкриття закономірностей, які супроводжують процес прийняття рішень щодо реалізації економічної політики на рівні державних організацій, ринкових інститутів та окремих суб’єктів господарювання; аналіз ролі держави в економічній системі з огляду на базові критерії економіки добробуту; розкриття особливостей забезпечення розвитку суспільного сектору; характеристика внутрішнього механізму реалізації економічної політики

1.3. Кількість кредитів – 3 кредити ECTS

1.4. Загальна кількість годин – 90 годин

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
6-й	-й
Семестр	
11-й	-й
Лекції	
18 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
18 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота, у тому числі	
54 год.	год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- що таке суспільний сектор економіки, його структура та функції, та основні напрями економічної політики, що їм забезпечуються;
- основні ознаки та прояв ситуацій, що характеризуються як «провали ринку»;
- як формується державна економічна політика та узгоджуються інтереси різних груп економічних суб'єктів;
- за якими критеріями може бути оцінено ефективність державної економічної політики;
- як приймаються рішення у невеликих групах та загальні рішення стосовно виробництва та надання суспільних благ;
- як відрізняється процес прийняття суспільних рішень в умовах прямої та представницької демократії

вміти:

- аналізувати процес прийняття рішень з приводу реалізації конкретних видів економічної політики;
- застосовувати необхідні розрахункові методи для побудови моделей прийняття суспільних рішень та їх подальшого аналізу;
- пояснювати та робити необхідні висновки щодо реалізації економічної політики, досліджуючи статистичні та динамічні мікроекономічні моделі;
- застосовувати інструментарій та методологію теорії ігор та методів неокласичного аналізу у проведенні власних наукових досліджень.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Суспільний сектор економіки: основні риси та функції

Тема 1. Поняття суспільного сектору економіки та його специфіка

Зміст. Суспільний сектор. «Провали ринку». Теорії виникнення держави. Держава як суспільний контракт. Експлуататорська держава. Структура державного сектору. Економічні цілі та функції державного сектору. Проблема «Принципал-агент». Показники впливу державного сектору на економіку. Проблеми ефективності державного сектору. Критерії ефективності державного сектору.

Тема 2. Суспільні блага та колективні дії

Зміст. Поняття суспільного блага. Чисті суспільні блага. Приватні блага. Змішані суспільні блага та їх види. Невиключність у споживанні. Неконкурентність у споживанні. Ринок суспільних благ. Проблеми формування попиту на суспільні блага. Ефект фрірайдера. Надання та пропозиція суспільних благ. Модель Ліндаля. Податок Кларка. Проблеми фінансування виробництва суспільного блага. Клубні блага.

Тема 3. Зовнішні ефекти та їх інтерналізація

Зміст. Зовнішні витрати та зовнішня вигода. Зовнішні ефекти. Позитивні ефекти та негативні ефекти. Міжсуб'єктна взаємодія при виникненні зовнішніх ефектів. Ринки зовнішніх ефектів. Механізм інтерналізації зовнішніх ефектів. Роль державного сектору у інтерналізації зовнішніх ефектів. Трансакційні витрати, їх види.

Тема 4. Подолання монополізму та конкурентна політика

Зміст. Монопольні ринки. Причини та види монополій. Адміністративні та економічні монополії. Природні монополії. Економічні, соціальні та політичні наслідки від монополізації для споживачів та суспільства. Показники монополізації. Індекс Герфіндаля, індекс концентрації, індекс Лернера. Конкурентна політика держави. Державний вплив на природні монополії. Методи регулювання ціни природної монополії.

Тема 5. Основи формування економіки добробуту

Зміст. Економіка добробуту та рівень життя. Оцінка добробуту суспільства. Бідність та її показники. Нерівність розподілу доходів та її показники. Критерії бідності. Соціальна політика держави. Ринок праці та його регулювання. Рівень зайнятості та безробіття. Проблеми ефективності соціальної політики.

Розділ 2. Механізм суспільного вибору та прийняття рішень у державному секторі.

Тема 6. Моделі суспільного вибору та їх вплив на економіку державного сектору

Зміст. Суспільний вибір. Методологія дослідження прийняття рішень. Політичний процес. Пряма та представницька демократія. Пряме та опосередковане голосування. Модель політичного процесу. Основні суб'єкти політичного та економічного ринку. Теорема неможливості Ерроу і маніпулювання голосами. Особливості процесу прийняття рішень в великих та малих групах.

Тема 7. Суспільний вибір в умовах прямої демократії

Зміст. Політика як обмін. „Економічна людина” та прийняття політичних рішень. Громадянський вибір за умов прямої та представницької демократії. Модель медіанного виборця та нормального розподілення голосів. Політична конкуренція. Моделі розподілення голосів у реальному політичному циклі. Поведінка виборців за умов наявності чи відсутності інформації. Парадокс голосування.

Тема 8. Суспільний вибір в умовах представницької демократії

Зміст. Лобізм та групи з особливими економічними інтересами та процес прийняття рішень. Логролінг – як обмін політичними інтересами влади. Бюрократія та влада. Економіка бюрократії та вплив на прийняття економічних рішень. Пошук політичної ренти. Політико-економічний цикл та випадки неспроможності держави.

Тема 9. Економіка бюрократичних структур

Зміст. Бюрократія. Бюрократичні блага. Бюрократія та вбудований лобізм. Бюрократія та зовнішній лобізм. Функції та характеристика бюрократії. Базові моделі бюрократії. Адміністративний ресурс. Модель бюрократії Таллока. Модель Нісканена. М'яка інфраструктура. Корупція. Вплив корупції на економіку.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Суспільний сектор економіки: основні риси та функції												
Тема 1. Поняття суспільного сектору економіки та його специфіка	10	2	2	-		6	-					
Тема 2. Суспільні блага та колективні дії	10	2	2	-		6	-					
Тема 3. Зовнішні ефекти ті їх інтерналізація	10	2	2	-		6	-					
Тема 4. Подолання монополізму та конкурентна політика	10	2	2	-		6	-					

Тема 5. Основи формування економіки добробуту	10	2	2			6					
Разом за розділом 1	50	10	10			30	-				
Розділ 2. Механізм суспільного вибору та прийняття рішень у державному секторі.											
Тема 6. Моделі суспільного вибору та їх вплив на економіку державного сектору	10	2	2	-		6	-				
Тема 7. Суспільний вибір в умовах прямої демократії	10	2	2	-		6	-				
Тема 8. Суспільний вибір в умовах представницької демократії	10	2	2	-		6	-				
Тема 9. Економіка бюрократичних структур	10	2	2	-		6	-				
Разом за розділом 2	40	8	8			24	-				
Усього годин	90	18	18			54	-				

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Т.1-2 Поняття та структура суспільного сектору. Критерії ефективності суспільного перерозподілу. Система економічних інтересів суспільства. Специфікація прав власності та роль держави	2
2	Т.3 Види та властивості суспільних благ, попит та пропозиція на ринку суспільних благ	2
3	Т.4. Позитивні та негативні екстерналії, їх інтерналізація	2
4	Т.4. Трансакційні витрати, та теорема Коуза	2
5	Т.5. Показники монополізму, конкурентна політика. Природні монополії та їх регулювання	2
6	Т.6. Критерії соціальної справедливості та економіка добробуту. Політика і моделі соціального захисту населення	2
7	Т.7. Теорія суспільного вибору. Вибір в умовах прямої демократії та його вади	2
8	Т.8 Вибір за умов представницької демократії. Модель медіанного виборця	2
9	Т. 9 Бюрократія та бюрократичні блага, пошук політичної ренти	2
	Разом	18

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Еволюція держави та її функцій. Точки зору сучасних теорій	4
2	«Провали ринку» та «Провали держави» як необхідність поєднання механізмів державного та ринкового регулювання	2
3.	Масштаби та критерії ефективності державного сектору	4
4	Чисті та змішані суспільні блага та проблеми їх пропозиції та споживання	2
5	Клубні блага, їх особливості	4
6	Інтерналізація позитивних та негативних зовнішніх ефектів	2
7	Публічні фінанси як базис державного сектору. Доходи ДС.	4
8	Оптимізація оподаткування та перекладання податкових зобов'язань.	2
9	Видатки державного сектору, дефіцит бюджету та державний борг	4
10	Регулювання монополізму, природні монополії та їх цінова політика	2
11	Перерозподіл доходів та суспільство загального добробуту	4
12	Особливості процесу прийняття рішень в великих та малих групах	2
13	Пряма демократія та проблема одностайності	4
14	Парадокси колективного прийняття рішень	2
15	Представницька демократія, зміст та варіанти трактування	4
16	Теорема неможливості Ерроу і маніпулювання голосами	2
17	Лобіювання та його види, механізм впливу на прийняття рішень	4
18	Економіка бюрократії: базові моделі	2
	Разом	54

6. Індивідуальні завдання

Завдання розрахункового та аналітичного типу з наступних питань

1. Ринкова рівновага на ринку суспільних благ, проблеми її формування.
2. Інтерналізація позитивних та негативних зовнішніх ефектів.
3. Регулювання природних монополій: визначення ефективної ціни та обсягу виробництва.
4. Прийняття рішень в умовах прямої демократії. Модель медіанного виборця.
5. Прийняття рішень в умовах представницької демократії та особливості моделі медіанного виборця.
6. Лобіювання на політичному ринку, його механізми.
7. Моделі бюрократичної поведінки та корупція.

7. Методи контролю

Контроль та оцінювання за даною дисципліною включає 1) поточний контроль знань, 2) контроль за модульними роботами, 3) відповідь на іспиті.

Поточний контроль знань складається з активної роботи студента під час семінарських занять у вигляді індивідуальних відповідей, рішення завдань, виступу з рефератами. За підсумками студент може набрати до 10 балів (2 – дуже активна робота, 2 самостійне рішення задач, 5 – за вдалий виступ з доповіддю чи рефератом). Отримані таким чином бали йдуть у залік до відповідного оцінювання за модулем 1, чи модулем 2. Також додатково враховується присутність студента на лекційних та семінарських заняттях. Якщо студент відвідав загалом 80-100% аудиторних занять, він отримує

додаткові 10 балів до оцінки на заліку, якщо присутність в на заняттях складе 60-80%, студент отримає додаткові 5 балів до оцінки на заліку. Отже, студент, який взагалі не має пропусків занять, та активно працює в аудиторії, має змогу отримати додаткові 10-20 балів до загальної кількості балів.

Проміжний контроль за розділом 1 є письмовою роботою студента, яка охоплює вже вивчений матеріал 1,2,3,4 та 5 теми. Він складається з 10 тестових питань закритої форми з одним варіантом відповіді (2 бали за кожен вірну відповідь, 0 - за невірну) та задачі (макс. 5 балів). Таким чином *максимальна кількість балів, яку можна отримати за модуль 1: $10 \cdot 2 + 2 + 3 = 25$ балів.*

Проміжний контроль за розділом 1 є письмовою роботою студента, яка охоплює вивчений матеріал 6,7,8,9, та 10 теми. Він складається з 12 тестових питань закритої форми з одним варіантом відповіді (2 бали за кожен вірну відповідь, 0 - за невірну), та двох понять, зміст яких треба коротко розкрити (3 бали за максимально вірну відповідь). Таким чином *максимальна кількість балів, яку можна отримати за модуль 2: $12 \cdot 2 + 3 + 3 = 30$ балів.*

Іспит є письмовою для кожного студента, та складається з 3-х типів завдань: завдання 1 – рішення задачі або побудова моделі - максимальна оцінка завдання - 15 балів; завдання 2 – розкрити зміст трьох наведених понять (кожна найбільш змістовна відповідь – 5 балів) - максимальна оцінка завдання 15 балів; завдання 3 – п'ять тестових питань закритої форми з одним вірним варіантом відповіді (кожна вірна відповідь – 3 бали) – максимальна оцінка завдання 15 балів. Таким чином *максимальна кількість балів, яку можна отримати на іспиті 45 балів.* Результати складання екзамену оцінюються за шкалою балів, еквівалентною чотирибальній шкалі («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінка, еквівалентна «відмінно», виставляється, якщо студент виявив всебічно системні та глибокі знання, в повному обсязі твердо засвоїв весь програмний матеріал, вичерпно та послідовно дав відповіді на всі питання екзаменаційного білета, тісно пов'язує теорію з практикою, показує знання літератури, вміння самостійно аналізувати та тлумачити економічні норми та поняття і застосовувати їх при вирішенні завдань, правильно аргументує висновки, вміє самостійно узагальнювати матеріал і логічно його викладати, не допускаючи помилок.

Оцінка, еквівалентна «добре», виставляється, якщо студент твердо знає програмний матеріал, має навички аналізу та тлумачення економічних норм та понять, логічно відповідає на поставлені питання, не допускає суттєвих помилок.

Оцінка, еквівалентна «задовільно», виставляється, якщо студент засвоїв основний матеріал, але не знає окремих деталей, допускає неточні відповіді та формулювання понять, порушує послідовність у викладенні програмного матеріалу, має прогалини в знаннях.

Оцінка, еквівалентна «незадовільно», виставляється, якщо студент не знає значної частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки, не володіє навичками застосування економічних норм, які забезпечували б вирішення професійних завдань.

Підсумкова оцінка виводиться за сумою балів, набраних студентом за роботу протягом семестру (з урахуванням самостійної роботи, поточного і проміжного контролю) та за результатами підсумкового контролю (екзамену), що дає змогу оцінити знання студентом усього курсу дисципліни.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Іспит	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом		
25	30		10 (додатково)	55	45	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Ахинов Г.А. Основы экономики общественного сектора: Курс лекций. – М.: ТЕИС, 2003
2. Длугопольский О.В. Теорія економіки державного сектора: Навчальний посібник. – К.: ВД Професіонал, 2007
3. Кілієвіч О., Мертенс О. Мікроекономіка для аналізу державної політики: Підручник. – К.: Основи, 2005
4. Мірясов Ю.О., Коровіна Н.В. Національна економіка. Навчальний посібник. – Х.: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2010. – 133 с.
5. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки. Навч. посібник. – К.: Атіка, 2002.
6. Нуреев Р.М. Теория общественного выбора. Курс лекций. – М.: ГУ ВШЭ, 2005.
7. Серегина С.Ф. Роль государства в экономике. Синергетический подход. – М.: Дело и сервис, 2002
8. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектору / Пер. з англ. – К.: Основи, 1998.
9. Якобсон Л.И. Экономика общественного сектора: основы теории государственных финансов. – М.: Аспект Пресс, 2005.

Допоміжна література

1. Бьюкенен Дж., Таллок Г. Расчет согласия. Логические основания конституционной демократии. – М.: Таурис, 1997
2. Іванова О.Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти: Курс лекцій. – К.: Академія, 2003. – 107 с.
3. Кулинич Р.О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку. – К.: Знання, 2007. – 276 с.
4. Мизес Л. Бюрократия: запланированный хаос. Антикапиталистическая ментальность. – М.: Дело, 1993
5. Олсон М. Логіка колективної дії. Суспільні блага і теорія груп / Пер. з англ. – К.: Лібра, 2004.
6. Роулз Дж. Теорія справедливості / Пер. з англ. – К.: Основи, 2001
7. 50 лекцій по мікроекономіці: В 2-х т. — СПб.: Экономическая школа, 2000.
8. Хайман Д. Н. Современная микроэкономика: анализ и применение: В 2-х т. / Пер. с англ. — М.: Финансы и статистика, 1992.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Економіка суспільного сектору. Лекції: <http://uadoc.zavantag.com/text/5086/index-1.html>
2. Кілієвіч О. Економічний аналіз державної політики: [\NMKD\library_nadu\Navch_Posybniky...](http://academy.gov.ua)
3. Мельник А.Ф. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін. - Монографія: dSPACE.tneu.edu.ua/bitstream/316497...1...sypilnogo
4. Слюсарєва Є.В. Економіка громадського сектору <http://cozap.com.ua/text/11747/index-1.html>